

УДК 346.3:347.4

ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИЩОГО СУДУ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Ірина Коваль,

завідувач кафедри цивільного права і процесу Донецького національного університету, доктор юридичних наук, доцент

Стаття присвячена дослідженню певних аспектів правового статусу та діяльності Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності на підставі аналізу норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів», наукових думок, зарубіжного досвіду. В результаті проведеного дослідження обґрунтована доцільність уточнення назви вказаного суду, піднято питання його місцерозташування, процесуальної основи здійснення судочинства, касаційного перегляду справ.

Ключові слова: спеціалізований суд, правовий статус, права інтелектуальної власності, захист прав, судочинство, касаційний перегляд

Активний розвиток суспільних відносин, які складаються у зв'язку зі створенням результатів творчої діяльності, набуттям і реалізацією прав інтелектуальної власності, зумовлює необхідність постійного вдосконалення правових засад захисту цих прав. При цьому таке завдання є однаково актуальним як для матеріальних, так і для процесуальних аспектів захисту прав інтелектуальної власності, адже інститут захисту прав вважається комплексним правовим інститутом. Ефективність застосування норм про захист прав інтелектуальної власності значною мірою визначається формою захисту, яка відображає особливості правозастосовчої діяльності, та залежить від виду компетентного юрисдикційного органу, який здійснює захист. Найбільш досконалою формою захисту вважається судова. Справи про захист прав інтелектуальної власності вирішуються наразі судами, котрі розгля-

дають цивільні, господарські й адміністративні справи, що за відсутності чіткого розмежування юрисдикцій цих судів, насамперед, у сфері вирішення спорів за участю органів державної влади¹, а також зважаючи на суттєву специфіку, притаманну цій категорії спорів, тенденцію до збільшення їхньої кількості та внутрішньої різноманітності, зумовлює потребу в удосконаленні інституційного забезпечення судової форми захисту прав інтелектуальної власності. У цьому аспекті прогресивним кроком стало прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. [1], норми якого передбачають створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Останній має бути утвореним протягом 12 місяців з дня набрання чинності цим Законом (п. 15 Розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення»). Підкреслюючи важливе значення процесу реформування національної судової системи

¹ Державна система охорони інтелектуальної власності перебуває на стадії реформування. Державна служба інтелектуальної власності України має бути ліквідована.

в напрямі спеціалізації судових органів щодо розгляду справ у сфері інтелектуальної власності, водночас потрібно зазначити, що норми зазначеного Закону ще не створюють завершеної моделі правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності та потребують подальших конкретизації та розвитку.

У юридичній літературі неодноразово наголошувалося на доцільності створення в Україні спеціалізованого суду з розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності як окремого суду (зокрема, патентного, конкурентно-патентного суду) чи елемента в системі адміністративних або господарських судів. Зазначеній проблематиці присвячено наукові праці О. Орлюк, О. Дорошенка, Г. Андрощука, В. Татькова, Н. Бочарової та ін. Законодавче втілення ідеї створення суду з питань інтелектуальної власності в національному законодавстві знову актуалізувало потребу дослідження правового статусу такого судового органу відповідно до положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Метою цього дослідження є уточнення теоретичних і практичних аспектів правового статусу Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності та розробка пропозицій щодо його вдосконалення.

Як свідчить зарубіжний досвід, кожна країна обирає власний підхід до визначення судової спеціалізації у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Зокрема, існують такі варіанти спеціалізації судових органів в зазначеній сфері [2, 30]: наявність спеціалізованих судів, які розглядають спори виключно у сфері інтелектуальної власності (Великобританія, Туреччина, Таїланд); у складі судів загальної юрисдикції діють спеціалізовані відділення з розгляду справ про інтелектуальну власність або судді зі спеціальною підготовкою (Австралія, Австрія, Китай); функціонують апеляційні суди, що мають виключну юрисдикцію,

але розглядають й інші спори (Франція, Індія, США та ін.); наявність спеціальних відділів у нижчих і вищих судах, що розглядають господарські спори (Іспанія, Швейцарія); наявність спеціальних трибуналів, що слухають ці справи (Корея, Нова Зеландія, Сінгапур); питання про створення спеціалізованих судів перебуває на стадії розгляду (Індія, В'єтнам). Власним шляхом пішла РФ, де з 01.02.2013 р. діє Суд з інтелектуальних прав [3], який розглядає в межах своєї компетенції справи зі спорів, пов'язаних із захистом інтелектуальних прав як суд першої та касаційної інстанції. Російський підхід до спеціалізації характеризується такими рисами: спеціалізований суд утворено в системі арбітражних судів; суб'єктний склад спорів, які становлять предмет підвідомчості зазначеного суду, не обмежується суб'єктами підприємницької діяльності (тобто обрано лише предметний критерій — відносно інтелектуальної власності); передбачено розділ спорів у сфері інтелектуальних прав на дві групи: а) справи про існування права (справи за участю Роспатенту, антимонопольних органів, зокрема й щодо оскарження їх рішень, які суд розглядає як перша інстанція, апеляція не передбачена взагалі, а касаційні скарги розглядатимуться президією спеціалізованого суду); б) справи про порушення права (ці справи розглядаються в першій та другій інстанціях «звичайними» арбітражними й арбітражними апеляційними судами, а касаційний розгляд — колегією спеціалізованого суду). Отже в РФ фактично запроваджено часткову судову спеціалізацію у сфері захисту інтелектуальних прав, адже значна частина цих спорів продовжує розглядатися арбітражними судами.

Зарубіжний досвід свідчить про виразну тенденцію до виокремлення з різним ступенем самостійності судових органів, які спеціалізуються на вирішенні справ, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності. Це переконує у своєчасності вдос-

коналення національної судової системи щодо створення окремого судового органу, який має спеціалізуватися на розгляді відповідних справ. Такий крок має підвищити ефективність судочинства в цій сфері завдяки забезпеченню єдності правозастосовної практики, професійного вирішення спорів, прискорення строків розгляду спорів.

Досягненню позитивних наслідків сприятиме підхід до визначення підвідомчості Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що буде поширюватися на всі справи, пов'язані з порушенням, невизнанням, оспорюванням прав інтелектуальної власності, незалежно від суб'єктного складу учасників спору (фізичні особи, суб'єкти господарювання, органи державної влади), характеру спору (пов'язаний або не пов'язаний з господарською діяльністю, публічно-правовий спір тощо), виду об'єкта інтелектуальної власності (об'єкти авторського права, винаходи, торговельні марки).

Також важливим є запровадження спеціальних вимог до суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Так, суддею може бути особа, котра відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог: 1) має стаж роботи на посаді судді не менше ніж 3 роки; 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше 5 років; 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше 5 років; 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пп. 1–3, щонайменше 5 років (ст. 33 Закону України «Про судочестві і статус суддів»).

Утім деякі аспекти, пов'язані з правовим статусом Вищого суду з питань

інтелектуальної власності, потребують подальшого визначення. Так, незвичною видається назва вказаного суду щодо застосування словосполучення «Вищий суд», адже вона створює помилкове враження його приналежності до судів касаційної інстанції, тоді як цей суд діятиме лише як суд першої інстанції, а касаційний розгляд спорів у сфері інтелектуальної власності здійснюватиметься, зокрема, Касаційним господарським судом. Отже, при обранні назви цього суду було застосовано принцип спеціалізації судів, а принцип інстанційності не враховано. Відповідно до усталених традицій та організаційно-правових засад побудови національної судової системи, зокрема, за принципом інстанційності, «вищими» називалися вищі ланки судової системи. З огляду на це, більш доцільною була б назва «Суд з питань інтелектуальної власності» або «Суд з інтелектуальної власності».

У законодавстві не вирішено питання місцезоташування та територіальної юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Якщо його планується розташовувати лише в м. Київ, то це може негативно вплинути на реалізацію принципу доступності правосуддя, адже, як підкреслює Конституційний Суд України [4], принцип територіальності забезпечує територіальне розмежування компетенції судів загальної юрисдикції та зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України.

Не визначено також вид судочинства, в порядку якого розглядатимуться справи й відповідно процесуальні норми, якими буде керуватися Вищий суд з питань інтелектуальної власності (ЦПК України, ГПК України чи окремий процесуальний закон) у процесі своєї діяльності. У науковій літературі висловлена думка, що запровадження спеціальних правил у сфері розгляду справ інтелектуальної власності є передчасним заходом, який не сприятиме уніфікації вітчизняного процесуально-

го законодавства [5, 42]. Натомість варто зауважити, що сьогодні в умовах законодавчого втілення ідеї створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності питання про вид судочинства, який цей суд здійснюватиме, стає вже нагальними. Воно може бути вирішене шляхом внесення змін до галузевих процесуальних законів, які відображали б особливості розгляду таких справ, або шляхом прийняття окремого процесуального закону.

Законом України «Про судоустрій і статус судів» врегульовано питання касаційного перегляду справ у сфері інтелектуальної власності. Передбачено, що серед усіх касаційних судів саме в Касаційному господарському суді обов'язково створюються окремі палати для розгляду справ про захист прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством. В інших касаційних судах кількість та спеціалізація судових палат визначаються рішенням зборів суддів. Такий підхід є загалом виправданим, оскільки аналіз практики розгляду господарськими судами економічних спорів у сфері інтелектуальної власності за останнє десятиліття свідчить про значне підвищення рівня професіоналізму їхнього суддівського корпусу щодо розгляду такої категорії справ. Тривалий час у Вищому господарському суді України діяла судова палата з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, а в системі господарських судів — колегії суддів відповідної спеціалізації. Набутий досвід знайшов втілення в численній кількості роз'яснювальних документів, у яких узагальнена практика застосування господарськими судами законодавства з питань інтелектуальної власності, висвітлено проблемні, неоднозначні питання правозастосування.

Аналіз законодавчих положень щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності та правових засад його діяльності свідчить, що в

нашій країні фактично запроваджується дворівнева спеціалізація у сфері розгляду справ, пов'язаних із правами інтелектуальної власності: перший рівень — перша інстанція, що представлена спеціалізованим судом (Вищий суд з питань інтелектуальної власності), котрий розглядатиме всі спори у сфері інтелектуальної власності; другий рівень — апеляційна і касаційна інстанції, які переглядатимуть зазначені спори лише в межах своїх юрисдикцій. Такий підхід потребує додаткового дослідження, беручи до уваги, що це знову може призвести до проблем розмежування юрисдикцій судів апеляційної та касаційної інстанцій і формування різної практики розгляду справ про захист інтелектуальної власності на стадії їх перегляду. За часів існування господарських і адміністративних судів так і не було сформовано узгодженої практики розмежування юрисдикційної приналежності спорів у сфері інтелектуальної власності. Так, Вищий господарський суд України вважає, що спори, пов'язані з визнанням недійсними документів, які встановлюють право на об'єкти інтелектуальної власності (свідоцтва, патенти), стосуються питань права власності на відповідні об'єкти і за своїм характером є цивільно-правовими чи господарсько-правовими й не належать до публічно-правових спорів, а тому мають вирішуватися за правилами господарського судочинства [6]. У системі адміністративних судів спори щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності відносять до адміністративної юрисдикції. У класифікаторі категорій адміністративних справ, побудованому на підставі юридичного змісту спірних відносин, ці спори віднесено до спорів із приводу реалізації державою своїх конституційних обов'язків у сфері економіки [7].

Отже, у національному законодавстві закладено основу для створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, що дає вагомі підстави сподіватися на зміцнення правопорядку у сфері використання результатів інте-

лектуальної власності. Водночас для забезпечення дієвого механізму судового розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, важливим є подальший розвиток законо-

давчих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо правового статусу цього суду ♦

Список використаних джерел / List of references

1. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02.06.2016 р. // *Голос України*. 2016. 16 липня.
Zakon Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv» vid 02.06.2016 [in]: Holos Ukrainy. 2016. 16 of July.
2. Бочарова Н. Специализированные суды по вопросам интеллектуальной собственности: аргументы «PRO» и «CONTRA» в современных международных дискуссиях // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2007. № 6. С. 19–34.
Bocharova N. Spetsyalizirovannye sudy po voprosam intellektualnoi sobstvennosti: argumenty «PRO» i «CONTRA» v sovremennykh mezhdunarodnykh diskussiakh [in]: Theory and practice of intellectual property. 2007. № 6. S. 19–34.
3. Закон «О внесении изменений в Федеральный конституционный закон «О судебной системе Российской Федерации» и Федеральный конституционный закон «Об арбитражных судах в Российской Федерации» в связи с созданием в системе арбитражных судов Суда по интеллектуальным правам»: от 06.12.2011 г. URL: <http://docs.pravo.ru/document/view/21107730/20946243>.
Zakon «O vnesenii izmeneniy v Federalnyi konstitutsyonnyi zakon «O sudebnoy sisteme Rossiyskoi Federatsii» i Federalnyi konstitutsyonnyi zakon «Ob arbitrazhnykh sudakh v Rossiyskoi Federatsii» v sviazi s sozdanim v sisteme arbitrazhnykh sudov Suda po intellektualnym pravam» 06.12.2011, http://docs.pravo.ru/document/view/21107730/20946243.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 54 народних депутатів України та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України (щодо принципу інстанційності в системі судів загальної юрисдикції) від 12.07.2011 р. Справа № 1-12/2011 № 9-рп/2011 URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-11/print1468439052046326>
Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinymu podanniamy 54 narodnykh deputativ Ukrainy ta Verkhovnoho Sudu Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) okremykh polozhen Zakonu Ukrainy «Pro sudoustrii i status suddiv», Kryminalno-protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Hospodarskoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Tsyvilnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy, Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy (shchodo pryntsyru instantsiinosti v systemi sudiv zahalnoi yurysdyktsii) vid 12.07.2011 r. Sprava № 1-12/2011 N 9-rp/2011, http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v009p710-11/print1468439052046326
5. Татьков В. До питання про Суд з інтелектуальних прав // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2013. № 1. С. 42–47.
Tatkov V. Do pytannia pro Sud z intellektualnykh prav [in]: Theory and practice of intellectual property. 2013. № 1. S. 42–47.
6. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12 // *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 6.
Postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy «Pro deiaki pytannia praktyku vyrishennia sporiv, poviazanykh iz zakhystom prav intellektualnoi vlasnosti» vid 17.10.2012. № 12 [in]: Visnyk hospodarskoho sudochynstva, 2012, № 6.

7. Методичні роз'яснення щодо застосування Класифікатора категорій адміністративних справ, затверджені Рішенням Ради суддів адміністративних судів України від 26.11.2010 р. № 93 URL:
http://www.vasu.gov.ua/ua/judicial_council.html?_m=publications&_t=rec&id=1641.
 Metodychni roziasnennia shchodo zastosuvannia Klasyfikatora katehorii administratyvnykh sprav, zatverdzeni Rishenniam Rady suddiv administratyvnykh sudiv Ukrainy vid 26.11.2010 № 93,
http://www.vasu.gov.ua/ua/judicial_council.html?_m=publications&_t=rec&id=1641.

Надійшла до редакції 27.09.2016 р.

Коваль І. Относительно правового статуса Высшего суда по вопросам интеллектуальной собственности. Стаття посвящена дослідженню окремих аспектів правового статусу і діяльності Вищого спеціалізованого суду по вопросам інтелектуальної власності на основі аналізу норм Закону України «Про судоустрій і статус судів», наукових думок, зарубіжного досвіду. В результаті проведеного дослідження обґрунтовано цілісність уточнення назви даного суду, підняв питання його місцезнаходження, процесуальної основи здійснення судопроцесу, касаційного перегляду справ.

Ключевые слова: спеціалізований суд, правовий статус, права інтелектуальної власності, захист прав, судопроцес, касаційний перегляд

Koval I. About the legal status of the Supreme Court on intellectual property.

The article is devoted to study of particular aspects of the legal status and activities of the Supreme specialized court on intellectual property on the basis of analysis of norms of the Law of Ukraine «On judicial system and status of judges», scientific approaches, foreign experience. In the study the expediency of clarifying the title of this court, the determination of the issue of location, procedural framework of the proceedings, appeal review of cases.

The aim of this research is clarification of theoretical and practical aspects of legal status of the Supreme specialized court on intellectual property and development of proposals for its improvement.

The features of legal status of the Supreme court on intellectual property matters are considered; special requirements to the judges; legislative approach to defining its jurisdiction, which covers all disputes related to the violation, rejection, contestation of intellectual property rights, irrespective of subject structure of participants of dispute, nature of dispute, the object of intellectual property.

It is emphasized that the name of the specified court to the phrase «Supreme court» creates a false impression of his belonging to the courts of appeal, when the court will act only as a court of first instance. «Court on intellectual property matters» or «Court on intellectual property» is offered.

It is suggested to decide the question of location and territorial jurisdiction of the Supreme Court on intellectual property matters.

It is proved that the question of the type of proceedings, which this court will exercise, can be solved by making changes in the sectoral procedural laws that would reflect the peculiarities of such cases, either by adopting a separate procedural law.

On the basis of analysis of statutory provisions about legal status of the Supreme Court intellectual property matters drawn conclusion, that in Ukraine two-tier specialization is entered in the field of consideration of the businesses related to the intellectual ownership rights: the first level is the first instance, that is presented by the specialized court (Supreme Court on intellectual property matters) that will examine all cases in the field of intellectual property; second level — appeal and cassation instances examining indicated cases only within the limits of the jurisdictions. Such approach requires further study, because it can lead to problems of delimitation of the jurisdiction of the courts of appeal and cassation and the formation of various practices of consideration of cases on protection of intellectual property at the time of their viewing.

Key words: specialized court, legal status, intellectual property rights, protection of rights, proceedings, cassation revision